

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA UZUNLIK VA YUZA O'LCHOV BIRLIKLARINI O'RGATISH METODLARI

Jumayeva Hulkarxon Muhammadjonovna

Termiz davlat universiteti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

E-mail: hjumayeva@list.ru

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim matematika fanida uzunlik va yuza o'lchov birliklarini o'rgatish metodlari yoritib berilgan. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari dars jarayonida interfaol metodlardan foydalanishlari uchun tavsiyalar berilgan.*

***Kalit so'zlar:** metod, "Charxpalak", "Assisment", "Moslashtirish", "Klaster", yuza o'lchov birliklari, uzunlik.*

Джумаева Хулкархан Мухаммаджонова

Термезский государственный университет,
Доктор философии педагогических наук (PhD)

***Аннотация:** В статье описаны методы обучения единицам длины и площади в элементарной математике. Также даны рекомендации учителям начальных классов использовать на уроке интерактивные методы.*

***Ключевые слова:** метод, «Чархпалак», «Оценка», «Адаптация», «Кластер», единицы поверхности, длина.*

Djumaeva Khulkarkhan Mukhammadjonovna

Termez State University,
Doctor of Philosophy in Education (PhD)

***Abstract:** The article describes methods for teaching units of length and area in elementary mathematics. Recommendations are also given to primary school teachers to use interactive methods in the classroom.*

***Key words:** method, "Charkpalak", "Evaluation", "Adaptation", "Cluster", surface units, length.*

Ma'lumki, hayotimizni o'lchov birliklarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Maktab o'quv dasturida o'lchov birliklarini o'rganish dastlab boshlang'ich sinflarda boshlanadi. Bunda 1- sinfda o'quvchilar tanishadigan birinchi uzunlik o'lchov birligi santimetrdir. Santimetr haqidagi tasavvurni bolalar faqat o'zlarining amaliy ishlari asosida olishlari kerak.

Bolalar uzunlik jismning davomiyligini narsaning o'lchamlarini tasvirlaydigan xossasi ekanini maktabgacha bo'lgan davridayoq tasavvur qila oladilar. Bolalar uzunroq-qisqaroq, keng-tor, baland-past, yo'g'on-ingichka, munosabatlarni to'g'ri aniqlay oladilar. O'qitishning navbatdagi vazifasi-o'lchash ishining mohiyatini ochib berish, uzunlikning turli o'lchov birliklarining ahamiyatini ko'rsatish va o'lchov asboblardan foydalanishga o'rganishdan iborat.

Tayyorgarlik bosqichining birinchi davridayoq o'qituvchi "miqdor" tushunchasini rivojlantirish imkoniyatiga ega. "Miqdor" so'zining o'zi ko'pchilik bolalarga tushunarli emas, chunki bu so'zni ular kam ishlatadilar. O'qituvchining vazifasi narsalarning hossasi taqqoslanayotganda bu taqqoslashni miqdor jihatdan ifoda qilish mumkinligini miqdor haqida so'zlash mumkinligini har doim ko'rsatib berishdan iborat.

"Uzun-qisqa" mavzusi bo'yicha dars parchasini keltiramiz.

Darsning maqsadi. Uzunlik tushunchasini jismning o'lchamlarini tavsiflaydigan hossasi sifatida shakllantirish.

Ish narsalarning uzunliklarini ko'z bilan chamalab va ustiga qo'yish usuli bilan taqqoslashdan boshlanadi.

Ustiga qo'yish bilan taqqoslash mumkin. Tasmalarning bir-birining ustiga shunday qo'yingki, qaysi tasmalar bir xil uzunlikda, qaysi tasma uzunroq ekani ko'rinib tursin. Keyin tasmalarni bir-birining ustiga tushurish mumkin bo'lmagan xolat yaratiladi. Buning uchun uzunligi turlicha bo'lgan ikkita tasma doskaning turli qismlarida turli balandliklarda ilib qo'yiladi. Uchinchi tasmani o'qituvchi ushlab turadi. Qaysi tasma uzunroq? Bolalar bilan birgalikda o'qituvchi bunday xulosaga keladi: uchinchi tasmani birinchi tasma ustiga qo'yish kerak, ular ustma-ust tushadi, demak bu tasmalar teng. Keyin uchinchi tasmani ikkinchi tasma ustiga qo'yiladi, u uchinchi tasmadan uzunroq ekan. Qaysi tasma uzunroq, ikkinchi tasmami yoki birinchi tasmami? Bunday xulosa chiqariladi: agar birinchi tasmaning uzunligi uchinchi tasmaning uzunligiga teng bo'lsa, ikkinchi tasmaning uzunligi esa uchinchi tasma uzunligidan katta bo'lsa, u xolda birinchi tasmaning uzunligi ikkinchi tasmaning uzunligidan kichikdir.

Boshlang'ich ta'lim 3-sinfda matematika fanidan olib boriladigan "Yuza o'lchov birliklari" mavzusi IV chorakda o'tiladi. Bu darsni o'tishda asosan o'quvchilar mavzu

doirasida o'rganishi lozim bo'lgan bilim (yuz o'lchov birliklari haqida ma'lumot berish, uning qisqartib yozilishini o'rgatish), ko'nikma (yuz o'lchov birliklari ustida amallar bajarish), malaka (yuz o'lchov birliklari yuzasidan o'rganilgan matematik usullarni kundalik hayotda erkin qo'llay olish) asosida ta'limiy maqsad, darslikdagi misol-masalalar, didaktik topshiriqlar, multimediya ilovasidagi ma'lumot va topshiriqlar asosida tarbiyaviy maqsad, o'quvchilarda mavzu asosida olgan bilimlari asosida qanday hayotiy kompetensiyalar hosil bo'lishiga qarab rivojlantiruvchi maqsad belgilanadi. O'tilgan mavzuni mustahkamlash uchun "Asiment" metodidan foydalanishda o'quvchilar jamoada ishlaydi. Rag'bat tariqasida tilaklar yozilgan kartochkalar tarqatiladi. Yangi mavzuni tushuntirish uchun darslikdagi misol va masalalardan, multimediya diskklaridagi topshiriq va testlardan, ta'limiy oyinlardan foydalaniladi. Asosiy e'tibor o'quvchilarning bir soatlik dars mobaynida egallagan bilim, ko'nikma, malakalarini turli vaziyatlarda mustaqil ravishda qo'llay olishiga qaratilishi lozim.

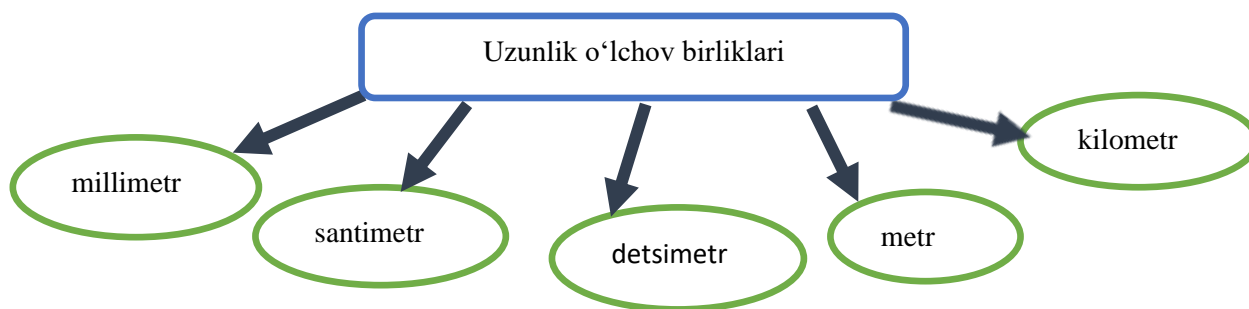
Quyida boshlang'ich ta'lim matematika darslarida uzunlik va yuza o'lchov birliklarini o'rgatishda qo'llaniladigan interfaol metodlardan na'munalar keltiramiz.

Moslashtirish usuli.

Moslashtirish usulini matematika darslarida keng qo'llash mumkin. Bunda o'quvchilar keltirilgan ta'riflarga mos bo'lgan javoblarni belgilaydi. Bu usulni jamoaviy, guruhli yoki yakka tartibda qo'llash mumkin.

№	Tushunchalar ta'rifi	Tushunchalar nomi
1	Tomoni 1 mm bo'lgan kvadrat	kvadrat metr deb ataladi.
2	Tomoni 1 m bo'lgan kvadrat	kvadrat kilometr deb ataladi.
3	Tomoni 1 km bo'lgan kvadrat	kvadrat detsimetr deb ataladi
4	Tomoni 1 dm bo'lgan kvadrat	kvadrat millimetr deb ataladi
5	Tomoni 1 sm bo'lgan kvadrat	kvadrat santimetr deb ataladi

Klaster metodi - pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib, u ta'lim olovchilarga ixtiyoriy muammo (mavzu)lar yuzasidan erkin, ochiq o'ylash va fikrlarni bemalol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Mazkur metod turli xil g'oyalar o'rtasidagi aloqalar fikrlash imkoniyatini beruvchi tuzilmani aniqlashni talab etadi. Klaster metodi aniq obektga yo'naltirilmagan fikrlash shakli sanaladi. Undan foydalanish inson miya faoliyatining ishlash tamoyili bilan bog'liq ravishda amalga oshadi. Ushbu metod muayyan mavzuning ta'lim olovchilar tomonidan chuqur hamda puxta o'zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo'lishini ta'minlashga hizmat qiladi.

“Assisment” usuli o‘quvchilarga o‘tilgan mavzularni yodga olish, mantiqan fikrlab, berilgan savollarga to‘g‘ri javob bera olish va o‘z-o‘zini baholay olishga o‘rgatish hamda qisqa vaqt ichida o‘quvchilar bilimini tekshirish imkonini beradi.

“Assisment” metodi

<p>Test</p> <p>1. Noma'lum ayriluvchini toping: $730-x=450$ A) 280 B) 320 C) 1180 D) 380</p>	<p>Muammoli savol</p> <p>2. kv mm, kv sm, kv dm, kv metrlarda ifodalang.</p> <div style="border: 1px solid black; width: 100px; height: 80px; margin: 10px auto; background-color: #f4a460; display: flex; align-items: center; justify-content: center;"> 1 kv km </div>
<p>Sipmtom</p> <p>3. Yuza o‘lchov birliklari...</p>	<p>Amaliy ko‘nikma</p> <p>4. Jizzax viloyatining maydoni 21 100 kv km. Samarqand viloyatining maydoni esa Jizzax viloyati maydonidan 4 300 kv km kam. Samarqand viloyati maydoni qancha?</p>

“CHARXPALAK” metodi.

O‘quvchilar guruhlariga bo‘linib, ularga topshiriqlar yozilgan varaqa tarqatiladi. Ushbu metod orqali o‘quvchilarni o‘tilgan mavzularni yodga olish, mantiqan fikrlab, berilgan savollarga mustaqil ravishda to‘g‘ri javob berish va o‘zini-o‘zi baholashga o‘rgatadi hamda qisqa vaqt ichida o‘qituvchi tomonidan barcha o‘quvchilarni egallagan bilimlarini baholashga qaratiladi. Ushbu metodni qo‘llash jarayonida o‘quvchilar o‘z fikrlarini mustaqil bayon etishga, guruh bo‘lib ishashga, boshqalar fikrini hurmat qilishga o‘rganadilar. “Charxpalak” interfaol usulida matematika darslarini qiziqarli tashkil etishimiz mumkin. O‘quvchilar jadval asosidagi so‘zlar, ifoda va rasmlarni tegishlisini belgilaydilar.

No	So'zlar	Millimetr	Santimetr	Detsimetr	Metr	Kilometr
1						
2						
3	5 mm					
4	Eng katta uzunlik o'lchov birligi – kilometr (km).					
5	Tasmaning uzunligi 8 sm					
6	Mashina 3 km yo'l bosdi					
7	2 metr gazlama					
8	15 dm + 18 dm					

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari har bir darslariga moxirona tayyorgarlik ko'rishlari lozim., har bir dars jarayoni betakror bo'lishi, o'quvchilarni zeriktirmasligi kerak. Ta'lim-tarbiya jarayonida interfaol metodlardan oqilona foydalanish sifat samaradorligiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jumayev M.E. Matematika o'qitish metodikasi. (OO'Yu uchun darslik.) Toshkent. "Turon-Iqbol", 2016 yil. 426 b.
2. Ishmuhamedov R. Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion texnologiyalar. Toshkent. 2016.
3. O'rinboyeva L va b., Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 3-sinf matematika darsligi. Toshkent. Respublika ta'lim markazi, 2022.-192 b.
4. Jumayeva H.M. Developing the pedagogical mechanism of preventing students from internal threats // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Scientific Journal Impact Factor Volume 1. 2021: 5.423., 331-336.
5. Jumayeva H.M. The system of protection of students from internal threats // Current Research journal of Pedagogics. Volume 2. Issue 08. 2021., 122-126.
6. Джумаева, Х. (2023). ВНУТРЕННИЕ УГРОЗЫ, НЕГАТИВНО ВЛИЯЮЩИЕ НА ДУХОВНОСТЬ СТУДЕНТОВ. *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences.*, 3(8).